

De valkejaht was een geliefd tijdverdrif

V A L K H O F N I E U W S

REDACTIELEDEN: Hein van Brienen
Gerard Hermans
Hans van Koningsbrugge
Theo Verweij

REDACTIEADRES: Pr. Wilhelminalaan 1
6571 AM Berg en Dal
telefoon: 08895-1504

VALKHOF-RENDLEIDINGEN: Hein van Brienen
Barbarossastr. 50
6522 DK Nijmegen
telefoon: 233551

VALKHOF-EXPOSITIES: EXPOSITIE-COMMISSIE
"T H E O P H A N U"
Caroline Callis
Hel Cloosterman
Engelien Hendrix-Meyer
(coördinatrice; tel. 080
222512)

VALKHOFVERENIGING
Postgironummer: 4438363

postbus 1390
6501 BJ Nijmegen.

1978 / 1985

VOORWOORD

De heer Henk Schoonwater heeft met dit thema nummer, waarvan de interessante inhoud voor zich spreekt, het eerste nummer geleverd van een klein trilogie over "de OTTOONSE TIJD". Het eerder van zijn hand verschenen themanummer "Keizerin Theoph. en het Valkhof", (zesde jaargang nummer 2), kan men beschouwen als nummer twee van deze trilogie. Het z.g. Theophanu-nummer, thans in herdruk, zal dan ook zodanig worden aangeduid. Het derde nummer in deze trilogie zal in december verschijnen en gewijd zijn aan Otto III.

Thans is een volledig programma-overzicht in dit nummer afgedrukt en eveneens een bijlouter toegevoegd. Deze bijlouter kan door U in Uw omgeving worden doorgegeven, zodat daardoor onze activiteiten meer aandacht krijgen en door Uw toedoen een extra groei kan ontstaan van ons ledental.

Naast het hier gebodene, zal een aantal leden belangstellend uitzien naar enige realisatie van de gemaakte plannen. Beter passend in een V-H-nieuws dat geen specifiek themanummer is, willen wij U zo als eerder beloofd, verslag doen over het doen en laten van onze stichting. Hiervoor zal in nummer 1 van a.s. september, ruimte worden vrijgehouden.

Wellicht ten overvloede merken wij op, dat we met elkaar, nadrukkelijk voorzichtig en vastberaden doorstappen en op correcte wijze de eventueel nog komende kortzichtige en of onjuiste beslissingen tegen aanzien van het Valkhof blijven bestrijden. Iedere persoon en elke instantie zal niet meer om de eerkenning heen kunnen, al is het vaak en jammer genoeg met tegenzin, dat onze vereniging en stichting in alle richtingen een goede nationale, zelfs internationale zaak dient en nastreeft. Wat ons met het stijgende ledental betreft, is de motivatie en het enthousiasme van goede kwaliteit en zal dit blijven!

Het Bestuur.

Inleiding

Na de succesvolle uitgave in 1984 van het geschrift: Keizerin Theophanu en het Valkhof te Nijmegen, heb ik op verzoek van de Valkhofvereniging een nieuw deeltje eraan toegevoegd. Immers waren er velen die zich hebben afgevraagd, wie die Ottonen nu eigenlijk wel waren en welke hun plaats was in de geschiedenis en vooral wat de stad Nijmegen ermee te maken had... De bedoeling en opzet van dit deeltje is hiermee wel aangegeven. Voor een beter begrip is het bealiet verhelderend wat dieper in te gaan op deze tijd. Het grote politieke gebeuren van die tijd speelde zich af in midden-en oost-Duitsland en in Italië terwijl Nijmegen toen een rol van andere betekenis speelde; rust en teruggetrokkenheid, ook voor alle Ottonen-keizers die meerdere malen op het Valkhof geweest zijn.

Voor een wat beter overzicht zou U dit deel over de Ottonen-keizers als deel I kunnen beschouwen terwijl deel II kan worden aangemerkt als dat over Keizerin Theophanu en het Valkhof te Nijmegen. Als deel III zal dan rond Kerstmis 1985 het nummer OTTO III en het Valkhof verschijnen.

Hiermee zal dan een kleine trilogie zijn voltooid.

Henk Schoonwater
Arnhem 1985

-o-o-o-o-o-
-o-o-
o

Voor een beter begrip van de tijd waarin de Ottonen-keizers regeerden, moeten we teruggaan in de tijd waarin Karel de Grote regeerde. Hij immers is de grondlegger geweest van de staten van Europa zoals we die nog grotendeels in de huidige grenzen terugvinden; voornamelijk in de grenzen tussen Frankrijk en Duitsland en die in het oosten van het Duitse rijk. Wellicht is voor allerlei controversen toe reeds de klem gelegd.

Karel de Grote nam de regering over van de onbekwame hofmeiers en in 768 riep men hem te Noyon tot koning uit van het frankische rijk. In de korte mogelijke tijd zag hij kans een groot deel van Europa te beheersen en voor het eerst na de val van het Romeinse rijk in de vierde eeuw, was Europa weer een eenheid. Karel de Grote geldt tot op de dag van heden als een krachtfiguur. Niet alleen omdat hij land veroverde, maar ook omdat hij een idealist was en tevens zijn ideeën in daden wist om te zetten. Veel heeft hij betekend voor het beschaven van het toen nog woeste en heidense Europa. Met het Christendom dat hij verbreidde, ook al was het dikwijls met geweld, kwam er een beschavingsfactor in de sociale gemeenschap. Vanuit de talrijke kloosters en kerken die toen, juist in die tijd, gebouwd werden ging een culturele straling uit, waarvan de uitwerking niet onderschat moet worden. Niet voor niets noemt men deze tijd: de tijd van de karolingische renaissance. Wat er aan goeds en moois van het oude Romeinse rijk nog behouden was gebleven paste men in, in de nieuwe christelijke beschaving en koesterde het zorgvuldig. Dat wij nu nog wat weten over de oude heidense geschriften van Griekse en Romeinse schrijvers is te danken aan de kloosters waar oude manuscripten zorgvuldig werden gecopieerd. Zelfs op erotische passages werd geen censuur toegepast.

Het overdragen van een handgeschreven boek aan de opdrachtgever. Gero-codex, miniatuur op perkament, Darmstadt, Hess. Landesbibliothek codex 1018, fol. 10v.

ROME ! dat was nog altijd de grots,oude stad,waar men naar opkeek;maar dat niet alleen,men deed Rome ook in alles na.Zo ook Karel de Grote,die bij zijn paleis in Aken een kapel deed bouwen,waarvoor hij uit Italië zuilen en kapitelen liet komen,zodat de kapel een copie is van de kerken in Ravenna.

Door de kerk van Rome land te schenken om kerken te laten bouwen,wierp hij zich op als beschermer der christenheid juist zoals de byzantijnse keizers deden.Gelijk daarmee wilde hij evenwel zijn macht in Italië uitbreiden. Voor de bescherming van de jonge en bescheiden kerkelijke staat had de Paus weer een vorst nodig met ontzag en zo werden wederzijds belangen gediend. Dit alles was in de tijd der Ottonen en nog eeuwen daarna volop geldig. Geen wonder dat de Paus hem voor zijn verdienste tot keizer kroonde; een waardig opvolger van de oude romeinse heersers. Keizer gekroond in 800,stierf hij reeds in 814.

Zijn opvolgers waren niet die krachtige figure die het rijk bijeen konden houden.Met veel moeite lukte dit nog onder Lodewijk de Vrome. Zijn kindere ondankbaar en hebzuchtig als er wat te halen viel, kwamen tegen hun vader in opstand in 830. Toch regeert Lodewijk nog tot aan zijn dood in 840.Na drie jaren worden zijn zoons het onder elkaar eens en bi het verdrag van Verdun delen zij het grote rijk in drie delen: een Oost en een West-Frankisch rijk en het zogenaamde middenrijk. Lodewijk de duitser krij wat wij nu Duitsland noemen,Karel de kale wat nu Frankrijk heet en Lotharius een lange vrij smalle strook die begint bij de Friezen in het noorden en eindigt ten zuiden van Rome;een moeilijk verdedigbaar gebied. Misschien daarom wel,dat hij met dit stuk grond de keizerstitel verwerft,als een soort troostprijs. We kunnen het moeilijk anders zien,wan ieder kon uitrekenen dat dit land vroeg of laat ten prooi zou vallen aan zijn naburen. De naam Lotharingen verwijst nog heden ten dage naar die eerste keizer van het middenrijk,al valt het tegenwoordige gebied er niet helemaal mee samen.

De nieuwe rijken zit het niet mee. Al spoedig vallen de noormannen binnen (850-890), alles verwoestend. "Van de noormannen, verlos ons Heer", bidt men nog lang in de kerken. In 855 sterft Lotharius. Weer zijn het drie zoons die in aanmerking komen voor de erfenis. Na hun dood vechten de ooms weer om het gebied. In 884 roept men Karel de dikke uit tot keizer van het middenrijk, om hem na drie jaar weer af te zetten, in 887. Met zijn aftreden komt er een einde aan de regering van de Karolingers.

Het rijk van Karel de Grote, reeds in drieën gedeeld, verdeelde men opnieuw. Het Oost-frankische rijk splitste men in zes delen, welke delen verkregen werden door de rijke-groten, met dien verstande, dat zij onderhorig waren aan een door hen gekozen keizer. Een kleinzoon van Lodewijk de Duitser kwam aan de macht, ene Arnulf, die zich in 896 in Italië tot keizer liet kronen. Hij regeerde van 896 tot 899. Na hem kwamen Lodewijk, het kind genaamd: van 899-911 en Koenraad van 911-918. Met diens opvolger, Hendrik de vogelaar, begint het Ottoonse tijdperk dat meer dan een eeuw zou duren.

Atlanten-kapiteel H. Martinus-kerk Zuyfflich Dld.
Keulen 3e kwart 10e eeuw; zandsteen.

Voordat we het regerings-tijdperk beschrijven moet ons eerst voor een beter begrip van deze eeu duidelijk voor ogen staan hoe het land geregeerd werd. Het woord keizer-of koninkrijk had een ander inhoud dan wij er tegenwoordig aan toekennen. Het was beladen met religieuze begrippen, ook al was de vorst niet zo vroom als men zou wensen. Het rijk stond uit een verzameling familie-bezittingen, verkregen door vererving en oorlogen, in handen van de landsadel. Deze landsadel besliste over iedereen op hun gebied, dikwijls ook over kerken kloosters en geestelijkheid. Aan de ene kant steunden zij dezen omdat ze toch wel ontzag hadden voor het christendom dat er geprekeet werd, terwijl zij anderszijds toch hun eigen zin doordreven; het vasthouden en vermeederen van hun familie-bezit leek hen een gegeven levenstaak. Zij die de grootste bezittingen hadden oefenden een zeker toezicht uit op degenen die minder hadden, terwijl de laatsten uit goddopen eigenbelang zich schikten naar de machtigsten onder hen. De koning resp. de keizer had naar verhouding dikwijls weinig privé-bezit, minder dan andere die hem dan ook mee gekozen hadden en vaak uit puur eigenbelang. De keizer had een grote kring vazallen om zich heen en waren anderen in nood dan kon hij door rechtspraak ingrijpen, soms met geweld. De rechtspraak geschiedde via rijksdagen die gehouden werden in de palts die hij dikwijls zelf had laten bouwen. Zo reisden zij in het grote rijk van de keizer naar de andere, overal de rechten verdedigend of vaststellend; de koning of keizer was de hoogste instelling. Reeds Karel de Grote had daartoe, in navolging van de Romeinse heersers aangepaste wetten doen stellen. Na een veldtocht beloofde hij de edelen, die hem behulpzaam waren geweest, met een deel van het nieuw veroverde land. Daardoor was de koning tevens zeker van dat dit land volgens zijn wil bestuurd werd.

Niet alleen ontleende de koning zijn macht aan het feit dat hij gekozen was door de rijksgroten. Maar eenmaal als koning aanvaard op profaan gebied, bekrachtigde de geestelijkheid deze keuze door hem te zalven en te kronen. Hij had dan als het ware een goddelijke macht en zending, die algemeen erkend was. Een opstand tegen de koning, was een zich verheffen tegen de "gezalvde Gods".

Om zijn plaats in de maatschappij nog eens te benadrukken kon hij door de paus tot keizer worden gekroond. Hoewel niet alle duitse vorsten tot keizer werden gekroond, is het wel merkwaardig, dat de west-franken weinig aanspraak hebben gemaakt op de keizerstitel. Het feit dat Duitsland het gehele middenrijk van Lotharius op den duur veroverde zal hieraan wel niet vreemd zijn.

De macht van de staat steunde dus voor een niet gering deel op de geestelijkheid. Deze hield de mensen voor dat de vorst en eigenlijk elke macht door God was aangesteld en daarom gehoorzaam moest worden. Het stichten, in stand houden en uitbreiden van de christelijke staat was gewoon de plicht van iedereen... Deze visie steunde vooral op geschriften van de kerkvader Augustinus, speciaal op zijn boek "de civitate Dei", de stad Gods. Augustinus leefde van 354-430 en zijn boeken zijn nog steeds zeer belangrijke klassieke literatuur.

In theorie klopte dit alles heel mooi, maar voor de klein- en achterkleinkinderen van Lodewijk de Vrome ging dit dikwijls niet op; zij stonden elkaar behoorlijk naar het leven, als het om bezittingen ging. Dikwijls was het om bevoordeling van eigen familie; maar noch vrienden noch familie waren een garantie voor de vrede in het rijk.

De laatste keizer vóór die der Ottonen, koning Koenraad I van het oost frankische rijk, had, moe van het onderling gekrakeel, zijn blik naar het oosten gewend. Hij zag blijkbaar in de Saksen meer eensgezindheid, moed en doortastendheid dan bij de westerse rijksgroten. Op zijn sterfbed riep hij zijn broer Eberhard bij zich en sprak als volgt tot hem:

Majestas Domini, tussen Sint Victor en Geron
 voor, 1° eeuw
 Keulen, Schütgen-museum

"Het heil van de staat ligt in de hand van de Saksen. Neen deze insigriende heilige lans, waarmee Christus op het Kruis doorstoken is, de mantel en de gouden gespen, het zwaard en de kroon van de oude koningen, ga naar Hendrik, maak vrede met hem en verbindt je voor altijd met hem. In waarheid zal hij een koning zijn en een heerser over vele volken."

Degene die dit op schrift stelde is de monnik Widukind uit de abdij Corvey. Het is dus wel een enigszins tendentius bericht. Merkwaardig is dat een nazaat van de beruchte saks Widukind, eens de schrik en grote tegenstander van Karel de Grote, die hem altijd de grootste moeilijkheden had veroorzaakt, nu geworden was tot een beschermer van de troon van Karel de Grote. Zo is keizer Hendrik I geworden tot stichter van het Ottoonse keizerrijk.

H E N D R I K I (bijgenaamd DE VOGELAAR)

Hendrik I was een energiek man, die evenwel weinig geluk had met datgene wat hij ondernam; hij is eigenlijk een overgangsfiguur, die de weg bereid heeft tot eenheid. Hij was vooral voor de Saksers de band die hen bijeen hield. Veel had hij te stellen met de beier, hertog Arnulf, die de koningstitel voor zich opeiste, maar door vertoon van macht en het beloven van een zekere mate van zelfstandigheid, wist Hendrik de storm te bezweren. Ook de Lotharingers moest hij naar de ogen zien. Immers bij de verdeling van het rijk in 843 hadden zij de keizerstitel verkregen. Daàrom ook heeft hij nimmer aanspraak willen maken op deze titel. Trouwens het duurde nog tot 922 voor hij officieel erkend was als koning van Lotharingen. Hierbij trok hij voordeel uit het feit, dat in 922 Karel de Eenvoudige, koning van het west-frankische rijk als zodanig was afgezet.

In het jaar 912 kreeg de vrouw van Hendrik I Mathilde, een zoon die Otto werd genoemd; hij zou later met de bijnaam de Grote de geschiedenis ingaan. Dat Hendrik zich niet als koning wilde laten kronen is hem door de hoge geestelijkheid wel kwalijk genomen; zeer zeker door de bisschop van Mainz, die in die kroning gelegenheid zag om eigen prestige wat op te krikken. Op het eind van zijn leven wees hij Otto als eventuele opvolger aan. Ook al was hij de oudste zoon, daarom had hij nog geen recht van opvolging. Het eerstgeborene-recht stond hier nog in de kinderschoenen. Trouwens de vrouw van Hendrik had liever de jongste zoon als troonpretendent gezien; het was haar lievelingskind en genoemd naar zijn vader Hendrik. Maar de vader zette door en kreeg het fiat van de rijksgroten op de "hofdag" te Quedlinburg. Otto was toen 17 jaar. Over Otto's jeugd is niet veel bekend, wellicht door het betrekkelijk kleine gebied in het oosten van Duitsland waar hij opgroeide.

Het oosten had voor de eerste duitse koningen een speciale betekenis. Het lag aan de grens met

handtekening van Otto I onder een oorkonde uit 970. De tekst luidt: signum domini Ottonis magni et invictissimi imperatoris augusti, ofwel: het teken van de heer Otto de Grote, de onoverwinnelijke, verheven keizer.

de west-slaven, een volk dat met de magyaren altijd op de loer lag om de grenzen te overschrijden. Daarom hadden, vooral de Ottonse keizers er een keten van paltsen laten aanleggen. Het waren versterkte burchten en steunpunten ten tijde van oorlogen. Tevens woongeligheden en plaatsen waar "hofdag" gehouden kon worden. De koningen of keizers waren altijd op reis en vooral in het bedreigde costen waren zij vaak. Ook de Saksen en Thuringers waren niet altijd de gemakkelijksten om te regeren; maar dat er ook feest gevierd kon worden is zeker. De chroniekschrijvers vertellen ook van de kerkelijke feesten die juist dan aan alles een eigen feestelijk tintje gaven. Memleben was een van deze burchten; Memleben, tegenwoordig een dorp gelegen in de D.D.R., is een klein plaatsje bijna geheel omgeven door bergketens alleen ten westen een vlakte met meerdere stadjes en dorpen. Reeds ten tijde van Karel de Grote was er een burcht, waar we echter niet veel van weten.

Op deze burcht heeft Otto zijn jeugd doorgebracht. Later kwam hij er nog veel en zowel hij als zijn vader zijn er gestorven. Van dit paleis heeft men tot op heden zelfs de fundamenten niet meer kunnen terug vinden. Niettegenstaande opgravingen in 1959-1966. De muren van deze versterkingen bestonden dikwijls uit aardewallen; misschien was deze burcht zelfs wel van hout. Een dergelijke bouwwijze is nu nog zichtbaar in Rusland o.m. in Wladimir en Susdal.

Otto zal zeker wel mee ter veldtocht zijn gegaan tegen de Slaven. Het gebied waar hij woonde was nogal woest en ontoegankelijk en van beschaving was nog geen sprake; zo heeft hij ook zijn hele leven de zeer eenvoudige, maar wel praktische kleding gedragen die in zijn streek gebruikelijk was. Wanneer hij in latere jaren als keizer gekleed moest gaan met mantel, zwaard, scepter en kroon, bereidde hij zich daarop voor in vasten en gebed. De opvoeding van een vorst kon zich niet meten met de latere voorbereiding op de troon. Hij moest vooral een leider zijn, die op militair gebied kon presteren, dat was vooral doorslaggevend. Een opvoeding in meer geestelijke

Tronende Maria met Kind.
ivoren reliëf uit Trier
10e eeuw
Mainz altertums-museum.

zir was iets voor priesters en kloosterlingen. Toen echter deze woeste Saksen insagen dat niet alleer militaire prestaties de doorslag gaven en zij bovendien in Italië in aanraking kwamen met de daar aanwezige kunst en cultuur, kregen zij voor deze laatste meer interesse. En het moet gezegd, dat zij de godsdienst met de daarmee samengaande cultuur zeer bevorderd hebben. Reeds Karel de Grote heeft dit ingesien, maar in de verwarde tijd na hem was er voor deze ontwikkeling zo goed als geen plaats.

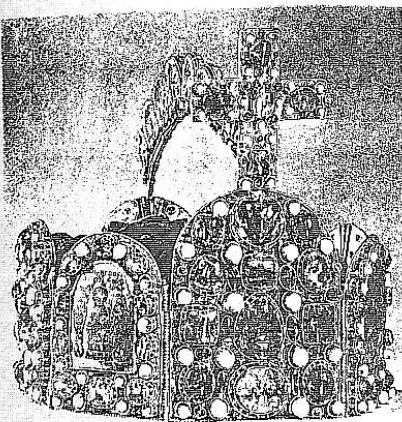
Evenals zijn beroemde voorganger kon Otto aanvankelijk lezen noch schrijven; dat kwam eerst op veel latere leeftijd aan de orde. Latijn heeft hij nooit geleerd maar sprak wel het slavisch. Uit zijn jeugd is nog een pikante bijzonderheid bekend geworden. Bij veldtochten tegen de Slaven werden krijsgesvangenen gemaakt en voor zover niet gedood, ook meegebracht. Vrouwen waren daarbij een zeer gewilde en in die mannengemeenschap praktische buit. Otto was eerst 15 jaar toen hij bij die vrouwen een slavisch meisje zag, waarvan men zei dat het een prinses was en hij behandelt haar dan ook beter dan de rest. Zij kreeg verblijf in de burch Memleben en Otto werd op stande voet verliefd op haar. De gevolgen lieten niet lang op zich wachten; zij raakte in verwachting en haarde een zoon. Uitzicht op trouwen was er evenwel niet, geen legalisering voor een verbintenis met een vijandelijke stam; maar men gedooide het en zag het door de vingers. De jongen kreeg wel een goede opvoeding en bracht het onder protectie van zijn vader tot bisschop van Mainz, een zeer voorname post, daar deze bisschop met die van Keulen de koning moesten kronen.

Doch toen Otto op 17-jarige leeftijd in de stad Quedlinburg tot toekomstige troonopvolger was gekozen, moest er voor hem ook een vrouw worden gezocht. Zijn vader Hendrik deed een verzoek uitgaan naar de engelse Koning Aethelstan. Reeds lang waren engelse prinsessen zeer gezogene bruiden in Duitsland, tenser omdat ze meestal een zeer aanzienlijke bruidsschat meebrachten. De engelse Koning Aethelstan zond zijn

zuster Editha, die 17 jaar was. Maar omdat de meeste vorsten-kinderen trouwden tussen de 14 en 16 jaar, voegde hij er een nog jongere zuster aan toe, met name Adivan. Leider van de huwelijksdelegatie was de bisschop van Worcester, Kynewald. De chronist somt dan in het verhaal de omvangrijke bruidsschat op en de koning moet toch wel overtuigd geweest zijn, dat één van de beide meisjes geaccepteerd zou worden. Toch viel Otto's keus op de oudste, Editha. Natuurlijk leerde men elkaar nauwelijks kennen; men sloot huwelijken meer uit overweging van politiek voordeel. Naar de mening van de vrouw zal nauwelijks gevraagd zijn. Adiva werd uitgehuwelijkt aan een bourgondische hertog. Otto schonk aan zijn bruid de oost-duitsche stad Maagdeburg, die juist in opkoms was en waarvoor Otto een grote voorliefde koestert. Door de bruidsschat had Editha tevens een soort apeltje voor de dorst indien Otto vóór haar kwam te overlijden; in dat geval had zij nog eigen inkomste. Het heeft zo niet mogen zijn; zij stierf vrij jong en is in de Dom van Maagdeburg begraven. Maagdeburg aan de Elbe gelegen, was een vooruitgeschoven post in het heidense Slawerland. De Dom en verscheidene kloosters laten nu nog zien hoe Otto veel tijd besteedde aan de kerstening van die omgeving. Het moest een soort uitstralingspunt zijn.

Otto heeft nog zeven jaren van zijn huwelijk zonder staatszorgen kunnen genieten. Zijn vader Hendrik, trok zich op zijn oude dag terug naar Memleben en overleed er op 2 juli 936. Nauwelijks was zijn vader begraven of Otto, toen 24 jaar, zond bekendmakingen aan alle hertogen en vazallen dat de "wahltag" te Aken zou plaats vinden. De keuze te Quedlinburg gedaan zou in Aken bekrachtigd worden, waarna de kroning plaats vond.

Otto zette haast achter dit alles om mogelijk rivalen voor te zijn. Want dat er kapers op de kust zouden komen was wel zeker. Vooral hij, als sakser, komende uit die onbeschaafde windstreken moest zich waarmaken. Daarom liet hij zich ook te Aken kronen een stad door traditie sterk verbonden met het vo

GOUDEN RIJKSKROON
 goud, edelstenen en emaille
 10e eeuw, Weltliche Schatzkammer, Wenen

beeld voor allen: Karel de Grote. Op tweeërlei wijze haakte hij dan ook in op de traditie. De keuze van de stad én de luisterrijke plechtigheid van zalving en kroning welke in geen jaren had plaats gevonden.

Aker raakte in de grootste beroering bij dit bericht en het was of de tijd van de legendarische vorst Karel de Grote weergekeerd was. Talloze adelen en goetelijken kwamen naar de stad inclusief hun legers, want je kon immers niet weten.....

Wat hier in Aker gebeurde zou seer lange tijden voorbeeld zijn voor de volgende heersers en de politiek bepalen voor Europa. In Aken was men zich daarvan dan ook welbewust. Men beschouwt Aken dan ook wel als de stichter van het duitse rijk. Hier Aken kroonde men hem tot koning terwijl de kroning tot keizer aan de Paus was voorbehouden.

Widukind, een saksische monnik-geschiedschrijver heeft aan de kroning een uitvoerige beschrijving gegeven. De voornaamste elementen van een kroning kan men nu nog vinden in de kroning van de vorsten van het engels koningshuis.

Deze bestaat uit de volgende elementen:

- 1 entree van de tot koning gekozenen
- 2 bekrachtiging van de keuze door de rijksgroten
- 3 de koning wordt gehuld in de albe, een lang priesterkleed
- 4 begin van de Eucharistie-viering
- 5 na het epistel, zalving van de koning door de bisschop
- 6 na het evangelie wordt de koning gehuld in een tweede priesterkleed, de dalmatica en vervolgens onthangen met de kroningsmantel
- 7 overgave van de rijks-insignien: rijksappel, scepter en zwaard
- 8 kroning met de rijkskroon door de bisschop
- 9 huldebetuyging van edelen en vazallen en acclamaties van het aanwezige volk ten teken van instemming
- 10 voortzetting van de Eucharistie-viering en de Communic van de vorst
- 11 groot feest-banket in daartoe gezegende ruimten

Al die elementen kunnen we bij Widukind terugvinden, alleen blijkt dat de bekrachtiging in de zuilengang plaats vond, blijkbaar de kroning met de voorafgaande ceremoniën in de hal van de paleiskapel (Dom) en de eucharistie-viering in de kapel zelf. De wereldlijke viering met het gebruikelijke eten en drinken vond plaats in de nu nog bestaande keizerszaal, tegenwoordige raadhuus van Aken.

De plichtigheid had men verdeeld over de bisschoppen van Mainz, Hildebert; Wichfried van Keulen en niet bij name genoemde bisschop van Trier. Tot de rijke-kleinodien zullen ook behoord hebben, de heilige Lans en de Stephansbursa; de laatste in de vorm van een metalen beurs. Het was trouwens gebruikelijk om met hoogtij-dagen reliekhouders op het altaar te plaatsen. Dat de kroning tegelijk een volksfeest was behoeft geen betoog. Immers van de koning ging alle heil uit, zo geloofde men en ook Otto zelf was overtuigd van zijn heilige zending. Dit idee hielp hem dikwijls over moeilijke ogenblikken en tegenslagen heen. Zo wist hij veelal vijanden weer tot vrienden te maken. Het "heil" brengen aan het volk was zelfs voorwaarde. Voldeed een vorst daar niet aan, dan konden de edelen hem afzetten. Voorgaande vorsten hadden dit aan den lijve ondervonden.

Otto deed ook alle moeite om te laten zien dat hij, hoewel stammend uit het saksische koningshuis, nu de rechten van de karolingers had overgenomen. In die tijd stonden de rechten van koning en keizer nog niet zo vast. Tot op zekere hoogte kan men het vergelijken met Paus en bisschoppen. De Paus geeft de grote lijnen aan bijgestaan door een raad en de bisschoppen zijn de uitvoerende macht en kunnen tot op zekere hoogte handelen naar goeddunken.

Zo was het ook in het oost- en westfrankische rijk. Uit de hertogen aldaar koos men de koning. Otto leefde min of meer in een overgangstijdperk, toen de al door Karel de Grote geïmplementeerde erfopvolging kracht begon te krijgen. Uit de adel koos men de z.g. rijksgroten als onmiddellijke raadgevers

Fragment van een voordraagkruis uit het stift te Essen 10e eeuw: Essen Münsterschat. afgebeeld zijn abdis Mathilde uit het Ottoonse keizershuus en haar broer Hertog Otto v. Schwaben.

van de koning. Maar deze waren op hun beurt toch min of meer kleine vorsten in hun gebied. Waren er geschillen dan trad de koning als hoogste rechter op. Bij aanvallen op het rijk moesten zij hem met hun legers bijstaan. De koning had wel eigen grondbezit evenals de andere edelen, maar de grootte hiervan gaf niet altijd de doorslag bij de koningskeuze. Wel beschouwde hij het veroverde land als zijn eigendom dat hij dan als leen aan zijn vrienden wegschonk; het "rijkswoud", tussen Nijmegen en Kleef gelegen is zo'n voorbeeld van persoonlijk eigendom.

Waar het koningschap toch wel een wat wankel basis had door de zeggingschap van de rijksgroten en hertogen, was het niet vreemd dat Otto al spoedig ongeroegen kreeg met dezen. Er brak opstand uit in Saksen en ook in Beieren. Vooral de laatsten hadden met lede ogen aan moeten zien dat een sakser tot koning gekozen was; zelfs zijn halfbroer Thankmar stond tegen hem op. Thankmar voelde zich buiten spel gezet, omdat hij de oudste van de drie broers was. Hij verdoed zich met Eberhardt, een west-frankische edele, die in Obersberg (nordrhein-westfalen) zijn hoofdkwartier had, van waar uit hij het omliggende land brandschatte. Hoewel Otto dit alles nog lang had aangezien, moest hij op den duur, om zijn prestige te handhaven toch wel ingrijpen.

Hij overviel de burcht en de bezetting gaf zich al spoedig over; maar Thankmar baant zich net het zwaard in de vuist een weg naar de plaatselijke kerk en legt daar ten teken van overgave het zwaard op de altaartafel. Maar zijn achtervolgers verbreken de kerkvrede en doden hem. Dit was echter tegen Otto's wil, maar door omstandigheden kon hij de dader niet straffen. ; merkwaardig genoeg laat hij wel de vier voornaamste aanhangers terechtstellen. Ook de west-frankische Eberhardt onderwerpt zich. Hiermede was deze opstand dus ten einde. Maar dan waren er nog de Beieren; door een korte veldtocht echter deed hij hen zijn macht voelen, zodat hier alles een voor hem gunstig einde vond. Ook de hongaren werden voorlopig verslagen.

Maar telkens stak de draak van de familieveto weer de kop op; bijvoorbeeld bij het overlijden in 937 van hertog Arnulf. Hij had een zoon als opvolger aangewezen maar dit recht kwam eigenlijk zijn broer toe. De koning sprak recht en de strijd bijl begroef men en alles leek weer vrede. Maar achter de rug van Otto waren er velen ontevreden en voelden zich benadeeld. Ondermeer waren er rijksgroten die zich achtergesteld voelden; dat was gevaarlijk. Zij beraden afzetting van Otto en zelfs Otto's zwager en zijn broer behoorden tot de opstandelingen. Tijdens de oorlog die uitbrak vonden de hertogen van Frankenland en Lotharingen de dood. Na de dood van de eerste benoemde Otto geen nieuwe opvolger in Frankenland, zodat het hele gebied met al zijn rechten hem toeviel. Lotharingen gaf hij aan zijn opstandig broer Hendrik, genoemd naar Otto's vader. Hij had zich weer met hem verzoend en hoopte nu maar dat hij zich door deze schenking tevreden zou tonen en geen verdere aanspraken op de troon zou doen gelden. Zo ging dat toen! Genoemde Hendrik was de jongste zoon van Hendrik de Vogelaar en hoewel hij jonger was vond hij zich de rechtmatige opvolger. Hendrik had een geheel andere aard en waar Otto net het zwaard in de hand recht door zee ging, poogde Hendrik via intriges en huichelarij te bereiken wat hij op andere wijze niet wist te verwezenlijken. Door zijn mighedijes wist hij de Franken aan de andere zijde van de Rijn aan zijn zijde te krijgen en maakte gemeene zaak met hen; maar ook hiermee werd korte metten gemaakt. Als na jarenlange strijd de vrede getekend leek en de macht verzekerd, wendde Otto zich naar Italië; immers wie de keiserskroon wenste te dragen, moest zich eerst koning van Italië kunnen noemen. Nu was het in Italië al, na de dood van Kar de Grote, een enorme chaos. Lotharius had met zijn laggerekt midderrijk maar met moeite zijn tijdelijke macht kunnen handhaven.

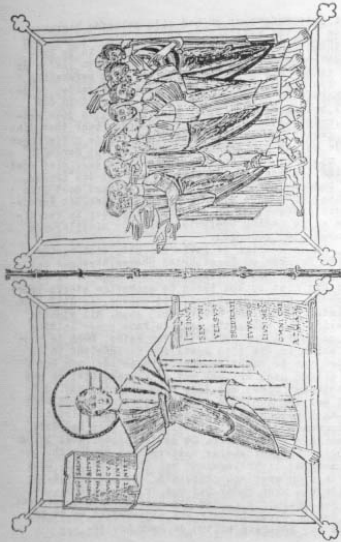
In noord-Italië heersten de longobarden, die tijdens de volkverhuizing vanaf de oostzee naar het zuiden waren afgezakt en zich rond 526 in het

noorden van Italië hadden gevestigd. Hun heersers hadden het Lombardijne koninkrijk gesticht. De beroemste koningin is wel Theclinde, wiens kroonschat nog altijd in de Dom van Monza wordt bewaard. Duitsers zich in feite koningen van Lombardije, dus koningen van Italië. Het Lombardijns gebied was vrij groot en besloeg behalve noord-Italië ook een deel van het midden tot aan de pauselijke staat, waarmee ze dan ook herhaaldelijk in conflict waren. Door de paus werden dan de frankische troepen te hulp geroepen, want van de frankische Hofmeijer, nl. Pippijn III had hij in 756 dit gebied gekregen. Echter had Pippijn dit gebied op de Longobarden veroverd en deze voelden zich dan ook nog steeds de rechtmatige eigenaars. Als erfgenamen van de Frankische troon voelden de Duitsers zich geroepen om in die twee gebieden op de een of andere wijze te heerszen en daar orde op zaken te stellen. Het was daar al langer een verwarde toestand en toen Adelheid, weduwe van de longobardische koning Lotharius bij Otto bescherming zocht tegen de overweldigere Berengarius, was dat de druppel die de emmer deed overlopen en oorzaak was dat Otto zijn leger daar naar toe stuurde. Dit geschiedde in 951 en deze gelegenheid werd door Otto benut om naar de macht te grijpen. Berengarius van Friuli werd door velen beschouwd als een tiran. Lotharius, zijn voorganger, had maar twee jaar geregeerd toen hij vermoord werd. Een van zijn ondergeschikten, genoemde Berengar, zette de weduwe van Lotharius gevangen. Maar hij had buiten de waard gerekend, want een van haar kasteeldienaren, die medelijden met haar had, wist haar te beduiden, dat ze in de vloer van haar kleine cel moest graven. Toen zij dit met enkele getrouwen deed, kwam ze uit in een gang die naar buiten het kasteel leidde. Na een zeer zware tocht met een dienares en een priester, wisten ze door de moerasse heen en meer dood dan levend, de vrijheid te bereiken, vanwaar ze een beroep op Otto kon doen.

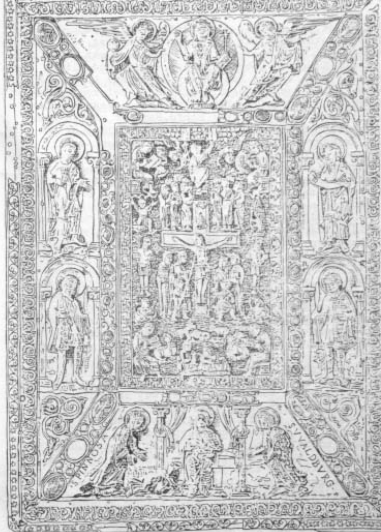
Otto, getrouwd met de engelae Editha, was sinds

vijf jaar weduwnaar en had zijn geliefde begraven in de Dom van Maagdenburg, de stad die hij haar had geschonken. Toen hij Adelheid ontmoette in de kroningsstad van Italië, Pavia, was het meteen liefde op het eerste gezicht. Of... was het toch berekening. Hij kon hierdoor namelijk rechten doen gelden op de Lombardische koningstroon; of had zij er toch ook veel belang bij? hij had haar ten slotte doen reddden, nadat ze in de burcht van Canossa haar toevlucht had gezocht en om er bij te komen van de marteling in de kerker van Berengar. Misschien dat Berengar ook wel naar haar hand heeft gedongen en.. niet geschiks dan maar kwaadschiks al was dat dan zonder het beoogde succes. Met zijn zware baard moet Otto in haar ogen reus Goliath hebben geleken. Het sprokje van Assepoester en de prins ging weer in vervulling en is nadien veelvuldig door de middeleeuwen minnestrelen bezongen.

Na de kroning te Pavia kon Otto zich koning van de Franken en Longobarden noemen. Berengar had het intussen maar verstandiger gevonden te vluchten; daar hij niet op kon tegen de aanwezige sterke troepenmacht. Niettegenstaande dit succes, zag Otto toe de keizerskroon aan hem voorbij gaan. Hij stuurde namelijk een delegatie naar de Paus onder leiding van aartsbisschop Friedrich van Mainz. Doch de pausen waren in die tijd gewillige marionetten in de handen van de machtige senatoren en adel van Rome. Zij wilden geen duitsers met de keizerstitel en het gezantschap moest met lege handen vertrekken. Otto moet wel een gunstige uitslag verwacht hebben, want hij maakte zich zo kwaad, dat hij de aartsbisschop in ongenade deed vallen. Door dit te doen had Otto alleen één vijand méér. De aartsbisschop, weer terug in Duitsland, verzamelde ontevredenen rond zich, onder meer de lievelingszoon van Otto, Liudolf. Deze voelde zich weer achtergesteld door het tweede huwelijk van zijn vader. Dan was er nog Koenraad, de man van Liudolf's zuster, als hertog van Lotharinge. Hun doelen waren: Liudolf als mede-regent en de invloed van Adelheid buiten de deur houden.

'Christus zendt de Apostelen uit' uit een evangelarium van de Abbdij Abdinghof, Faderborn 10e eeuw. W-Berlijn, kuperstichkabinett manussc. 78-1.

Voorplat van Theophanu-evangelarium. De bovenste figuren zijn Otto II en Theophanu. 10e eeuw Essen, Münsterschat

Eigenlijk een familie-ruzie buiten alle proporties. Zoveel ontevredenheid was er rond Otto, dat zijn val aanstaande leek. Maar het geluk was weer met Otto.

De Hongaren gebruik makend van de onderlinge ruzie, vielen vanuit het oosten Duitsland binnen en waren in de kortst mogelijke tijd in Beieren en Lotharingen. De familie, bewust van het gevaar, had nu wel andere dingen aan het hoofd. Het was altijd weer hetzelfde liedje, dat tijdens troonwisseling of ruzie de Magyaren, Bohemen en Slaven hiervan profijt trokken om binnen te vallen. In 938, in de eerste regeringsjaren van Otto hadden ze er al kans voor gezien en waren tot ver in Beieren doorgedrongen. De schrik zat er dus wel in. In 940 kwamen toen de bisschoppen van Augsburg en Chur Otto te hulp.

Ludolf zag kans om door de Hongaren tot plaatselijk leider te worden benoemd en de hertog van Lotharingen sloot een verbond met de Magyaren. Het moet een zware strijd zijn geweest en niet voor niets noemt men de tiende eeuw de "ijzeren" eeuw. Plunderend en moordend zochten de invallers hun weg. Misschien waren die bondgenootschappen dan ook maar de beste weg; waren de Duitsers nog maar barbaren en aan het begin van hun beschaving, deze costelijke volken maakten het beslist een graadje erger. De Hongaren waren een woest steppenvolk, buit maken was hun enig doel, maar land veroveren zagen ze niet zo zitten. Hierbij geleken ze op de Noormannen, die de gesel Gods genoemd werden... Eén geworden met hun kleine paardjes roofden ze alles wat ze nodig hadden. Otto was ten einde raad en trok via de Alpen zo vlug als in die tijd mogelijk was, naar Duitsland. Het bleek dat hij nog genoeg vrienden bijeen kon brengen om het tegen de Hongaren op te nemen. Toen de Hongaren Augsburg belegerden trok hij die richting uit; Otto was toen juist in Ulm gelegerd. De Hongaren braken het beleg op. Maar hij ging hen achterna, verder naar het oosten en tussen de rivieren de Lech en de Wertach kwam het in een open vlak te tot een treffen.

De wijze van oorlogvoeren van de Hongaren was

anders dan die der Duitsers. De Hongaren vielen eerst aan met pijl en boog en weken dan terug; het was een, telkens aanvallen en terugtrekken, wat zij zeer handig wisten te doen op hun minipaardjes. De eerste gelederen van de tegenpartij, gezeten op zware paarden, de ridders met hun eveneens zware wapenrusting vielen op de grond dood dat hun getroffen paarden het begaven en werden er soms onder bedolven. Een algemene paniek was dan het gevolg. Dan kwamen de Hongaren opnieuw aanzetten en moorden met hun zwaarden.

Maar dit keer was het geluk niet aan Hongaarse kant; minder geoefend in de slag op het open veld moesten ze vluchten. Meestal liet Otto het hierbij, maar nu zette hij de vluchtenden achterna en werden ze letterlijk in de pan gehakt. Het bleek een goede keus te zijn geweest, want de gevolgen van de nederlag waren zo enorm groot en de schrik zat er nu zo in, dat de Magyaren nooit meer hebben geprobeerd binnen te vallen. Trouwens hun beruchte leider Horka Bulscou was gevangen genomen en opgeknoopt. Ook aan Duitse zijde waren de verliezen zeer hoog. Deze overwinning staat bekend als de slag op het Lechveld en vond plaats op 9 augustus 955. Volgens het verhaal zou Otto na deze slag door zijn soldaten tot "Imperator" (d.i. keizer) zijn uitgeroepen. Deze traditie, in gebruik bij de antieke Romeinse keizers was blijkbaar nog altijd levend. Degene die dit vertelt is de al eerder genoemde Widukind. De wens zal hier ook wel de vader van de gedachte zijn geweest, maar het sluit niet uit dat Otto wel degelijk naar het keizerschap heeft gestreefd. Met des te groter recht kon hij dan zijn macht uitoefenen. De verwezenlijking zou nog zes jaar op zich laten wachten.

De roem van Otto, dat het hem was gelukt, met de diverse Duitse stamhoofden één leger te vormen en daardoor gezamenlijk de vijand te verslaan, verspreidde zich snel en gaf hem voor eeuwen het aanzien van een groot man: OTTO DE GROTE.

Van toen af lachte het geluk, zonder wie het niemand goed gaat, hem weer toe.

In 960, toen Otto in Regensburg was, bereikten hem gezanten van Paus Johannes XII en hoewel het winter was, hadden zij er een wekenlange tocht, dwars door de Alpen, voor over gehad om hem te spreken en de documenten te overhandigen. Leider van de delegatie was Johannes, kardinaal-diaken en diens geheim-secretaris Azo. In de brieven die zij bij zich hadden, herinnerde de Paus de Keizer eraan dat hij als erfelijk opvolger van de frankische heersers het recht had een beschermende functie over de stad Rome uit te oefenen. Maar dit recht verplichtte hem er tevens toe om de kerk van Rome bij te staan wanneer zij werd aangevallen.

De kerkelijke staat was in nood gekomen door de nog steeds actieve Berengarius en volk en paus zouden blij zijn eindelijk van deze man verlost te worden, daar allen van zijn veroveringszucht al veel te lijden hadden gehad. Otto zag nu, door de paus ter wille te zijn, kans op de keizerskroon.

Deze keizerlijke waardigheid was al bijna in tachtig jaar niet meer verleend en nadat de Karolingische tak van de familie was uitgestorven, verordende Paus Adrianus III (884-885) dat voortaan de keizer uit Italië moest stammen. Er waren machtige edelen genoeg, maar de onderlinge strijd verhinderde dat één van hen zijn aanspraken waar kon maken. Het Saksische huis was de Franken opgevolgd en kon zich gesteund weten door talloze hertogen en rijksgroten. De Italianen wisten niets beter te doen dan op elke wijze het pausschap omlaag te halen, door onwaardige lieden op de troon te brengen. Het enige voordeel was dat ze door "onmatig" leven het maar kort maakten. Er waren in die periode trouwens veel corrupte pausen; hun privé-leven was meestal niet smetteloos en ook Johannes XII behoorde nu bepaald niet tot de categorie "vrome mannen"; maar dat deerde Otto niet. In 951 was zijn verzoek afgewezen nu leek hem de kroon dichterbij.. en.. de Italianen zelf hadden in de afgelopen jaren geen interesse meer getoond.

Adelsars-mantelspeld (fibula)
goud en emaille 10e eeuw
Mainz, altertummuseum

Daarbij kwam nog dat Otto meer heil verwachtte van de kerkelijke overheden, die in die tijd dikwijls ook machthebbers waren. Zijn eigen familie had hem meermalen naar het leven gestaan; daar viel ook niet veel heil meer van te verwachten. Verschillende bisschoppen maakte hij tot vrienden door land en bezittingen als leen af te staan. Omdat zij na hun overlijden geen erfgenamen hadden verviel dit leen weer aan de keizer. Daarbij kwam dat Otto, in aanraking gekomen met de cultuur in Italië, beseftte hier iets aan te moeten doen. In de kerk werkten mensen op, voor die tijd, zeer hoog cultureel niveau, iets wat hijzelf miste, maar dat hem wel aantrok. Wanneer de paus hem tot keizer kroonde, verhoogde dit zeker zijn prestige bij de bisschoppen en de aan hen onderworpen priesters en gelovigen. Daarbij was hij meer geïnteresseerd in Italië dan in het land der Slaven, die slechts in ontoegankelijke moerassen woonden. Bij het volk leefde nog altijd voort het "keizer-idee" en in woelige tijden verlangt het nu eenmaal een krachtige bestuurder met prestige. Zo geloofde Otto slechts door het keizerdom te kunnen regeren over de adellijke geslachten en de diverse volkstammen.

In de herfst van 961 trok Otto opnieuw over de Alpen met zijn leger. Uit voorzorg had hij zijn zoon Otto tot koning laten kronen in Aken. Liudolf, de eigenlijke troonpretendent was kort tevoren overleden. Het was nu of nooit. Otto's leger was zo geweldig en had de roep niet te overwinnen te zijn, dat praktisch alle steden hun poorten voor hem openden. Berengar vluchtte en in Pavia stond Otto voor de resten van het verwoeste paleis, waar hij voor tien jaar nog de bruiloft met Adelheid had gevierd. Vanuit Pavia herstelde hij het koninkrijk Italië en van hieruit voerde hij onderhandelingen met de Paus.

In januari 962 stond hij met zijn leger voor de poorten van Rome. De Romeinen zagen de Duitse legers met gemengde gevoelens naderen. Het herinnerde hen aan de tijd van de Barbaren. In hun ogen waren de Duitsers net zo'n volk. De stad met omliggend gebied behoorde aan de Paus, maar deze waren telkens

wisselend en hun keuze werd bepaald door de Romeinse families. Otto op zijn beurt had bepaald geen hoge dunk van de Romeinen; zo schreef hij: "het is mij welbekend, dat men zich niet op de Romeinen kan verlaten en een wijs man is het onheil vóór, ook als het nog veraf schijnt". Volgens hem waren de Romeinen onbetrouwbaar en hadden plezier in intriges. Daarom dat hij zijn soldaten beval in de kerken niet te knielen maar wel scherp om zich heen te zien.

Op zondag 2 februari 962, feest van Maria Lichtmis, kroonde de Paus hem tot keizer van wat later zo heten: "Das heilige römische Reich, deutscher Nation". Paus en Romeinen zworen Otto trouw boven het graf van de heilige Petrus. Merkwaardig waren de wederzijdse geschenken; terwijl de Duitsers met kistjes goud en edelgesteenten kwamen, schonken de Romeinen de gebeenten van heiligen en martelaren. Nu waren de ze laatste in de ogen van Otto minstens zo begeerlijk, want zonder relieken kon geen kerk of klooster gesticht worden. Gevat in kostbare schrijnen is een deel ervan nog steeds een kostbaar bezit van menige Duitse Dom en kerk.

Het Keizerschap was in ere hersteld. Men had zich er goed op voorbereid. Waarschijnlijk was in Mainz de kronings-orde opgesteld en logisch is dat men de rijks-insignien ook meegenomen had. Of hij gekroond is met de kroon die nog steeds in de schatkamer te Wenen bewaard wordt, is een open vraag. Kunsthistorici plaatsen de makers wat later; hij zou voor Otto III gemaakt zijn. Het is zeer goed mogelijk dat delen van een oudere kroon er in verwerkt zijn. Genoemde kroon is namelijk door middel van grote pennen verbonden; kan uiteen genomen worden en als klein pakje vervoerd.

Tijdens de onderhandelingen was er een bepaling toegevoegd: keizer worden kon slechts hij, die tevoren de keizer trouw gezworen had. Later bleek dat de Paus, door de hulp van de Germanen in te roepen wel Berengar had verslagen, maar een andere heerser had binnengehaald. Maar Otto die uit veroveringszucht naar Rome was gekomen, had zich toch in de Italianen misrekend. Hij was wel wat gewend aan ontrouw en w

dies meer zij. Maar deze mensen sloegen alles. De Paus begon te intrigeren achter de rug van Otto om en spoorde de edelen tot opstand aan en.. begon zelfs met Berengar weer vriendschap te sluiten; zelfs de hongaren stookte hij op om Duitsland binnen te vallen. Tot Byzantium, het oost-romeinse keizerrijk wendde hij zich om hulp. Otto al op weg in noord-italië, wendde zich met spoed om. Eenmaal in Rome zette hij de Paus af en verhef zijn secretaris op de troon. Deze was slechts een leek, maar in drie dagen tijd had hij de nodige wijdingen ontvangen. Hij nam de naam Leo VIII aan en was maar twee jaren paus, van 963-965.

Hu verlangden de soldaten naar huis en op aandringen van verschillende legerleiders stuurde men een groot deel van het leger naar huis. Er brak opstand uit; Leo zette men af en Johannes kwam weer terug. ---OTTO DUS WKER TERUG--- Hij moest toen wel de stad belegeren totdat honger de Romeinen tot de overgave dwong. Bijna kostte het Otto het leven. Eindelijk was de orde in zoverre weer hersteld dat Otto, zij het met bezwaard gemoed, toch weer naar Duitsland terug kon gaan en hiermee eindigde Otto's tweede Italië-reis, die berekend was op enkele maanden doch evenwel vier jaren geduurd had.

Maar nog was de maat niet vol: Een nieuwe opstand deed hem voor de derde maal naar Rome gaan en evenals met de hongaren had hij nu geen medelijden meer met de opstandigen. Op een vreselijke manier moesten ze met hun bloed betalen en eveneens massa's Duitsers lieten hierbij het leven. De keizerkroon was duur betaald.

In de nazomer van 972 keerde Otto naar Duitsland terug. Hij was nu zestig jaar oud en wanneer we rekenen dat de gemiddelde levensduur toen veertig jaar was, kon Otto als een oude man beschouwd worden, zeker na zo'n zwaar leven. In zijn rijk heerste momenteel rust en niemand was tijdens zijn afwezigheid in opstand gekomen. Zijn zoon Otto II was gekroond. Er was een bescheiden welvaart en een enorme bouw-bedrijvigheid. Veel kerken en kloosters zijn juist in die tijd gesticht; het is een lange rij.

Zijn leven zag hij ten einde gaan en nog éénmaal bezocht Otto, vooral in zijn geboortestreek, de plaatsen die hem lief waren. Vooral Maagdenburg, waar hij liefst 23 maal was en de stad Quedlinburg die hij 19 maal met een bezoek vereerde. Wellicht is hij er meermalen geweest, maar officieel staan de aantallen van de genoemde bezoeken documentarisch vast. Zijn droom, het oude rijk van Karel de Grote weer te herstellen, was ten dele verwezenlijkt.

Voor het laatst hield hij "hofdag" te Quedlinburg waar vele verschillende gezantschappen aanwezig waren. Zelfs oude vijanden als de hongaren waren gekomen en ook de Bulgaren, Bohemen en Russen waren aanwezig. Ook zijn rivaal, de keizer van het Byzantijnse rijk was vertegenwoordigd. Zelfs uit Sicilië en noord-Afrika stuurde men afgezanten. Tot slot waren er vertegenwoordigers van de nieuwe Paus Benedictus VI.

Het was als een soort apotheose van zijn leven; een laatste hoogtijdag. Ook de geschiedschrijver heeft dit alles zo aangevoeld en uitvoerig vermeld. Nog eenmaal was er de vrede en de glorie.

Van Quedlinburg uit gaat hij naar Merseburg de stad die hij tot bisschopsstad heeft gemaakt en waar hij de Dom heeft laten bouwen ter ere van de heilige Laurentius, de vroeg-christelijke martelaar, die zich om Christus wil liet roosteren op het ijzer. Aan deze heilige had hij de bouw bevolofd tijdens de slag aan de Lech; het was toen Laurentiusdag!

Van Merseburg trekt hij naar de palts van Memleben. Hier was zijn vader Hendrik I de vogel gestorven. Aanvankelijk gaat alles gewoon zijn gang. Hij gaat naar de kerk en deelt naar gewoon aalmoesen uit maar toch..... hij voelt zich ziek. Memleben had altijd al zijn voorkeur gehad en nu even voor zijn dood sticht hij er een benedictijner klooster met kerk en schenkt veel van zijn bezit ter plaatse aan de monniken voor onderhoud.

Het is woensdag voor pinksteren, 7 mei 973. Tijdens de vroege metten valt hij neer. Zijn vrouw is naar de kerk om voor genezing te bidden terwijl de te hulp geroepen dokter en zijn omgeving hem al voor dood houden. Maar nog slaat hij de ogen op en vraagt om de heilige Eucharistie. Na deze ontvangen te hebben sluit hij rustig de ogen. De onrustige heeft eindelijk rust gevonden!

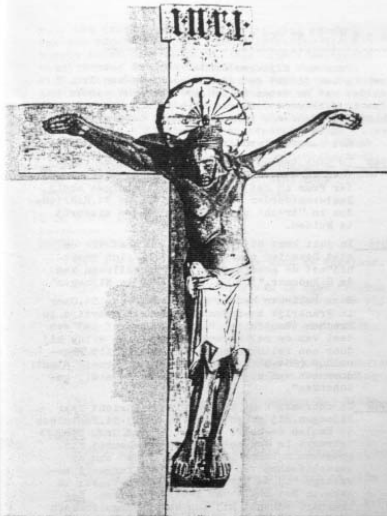
Zijn lijk bracht men over naar Maagdenburg, waar ook zijn eerste vrouw Editha begraven lag. Tijdens het balsamen haalde men zoals gewoonlijk de ingewanden eruit die werden bijgezet in de Memleber-paleiskapel.

Bezien wij de regeringstijd van Otto in een ruimer verband, dan valt telkens de aanzet tot iets nieuws te herkennen en het was dan ook met recht een nieuw tijdperk. Later zouden wij dit de Ottonen-tijd noemen, een tijd van een nieuwe beschaving. Met recht dat Otto daarom DE GROTE wordt genoemd !

-o-o-o-
o-o
o

Een monnik aan zijn schrijftafel

Kruis gesticht door aartsbischop Gero van Keulen
hout, 10e eeuw. Dom te Keulen.

O T T O I EN HET VALKHOF TE NIJMEGEN :

Voor wat Nijmegen en het Valkhof betreft, is weinig bekend uit de regeringsperiode van Otto I en dat wat we weten willen, moet gezocht worden in de verschillende oorkonden die óf nog bewaard gebleven zijn, óf die vermeld zijn in diverse kronieken.

Het oudste hierover bekend is uit het jaar:

949 In juni bezoekt Otto Nijmegen, komende van Aken. In een oorkonde bevestigt hij het klooster Prüm in het bezit van de limburgse abdijsusteren; verder schenkt hij aan de St. Maartensdom in Utrecht de inkomsten van de visserij te Muideren.

956 In juli komt hij van Keulen en gaat via de stad Deventer naar Nijmegen. Met zich voert hij "met de grootste eerbied" de relikwies van de H. Audomar, "tot in het paleis te Nijmegen".

Deze relikwies hadden zich vroeger te St. Omer in Frankrijk bevonden en waren teoedertijd in Frechen (Westfalen). Blijkbaar betrof het een deel van de relikwies uit Frechen en wilde hij door een relikwies-schenking aan de Abt Reginaldus (954-961) land verkrijgen; vermeld staat: "door een van zijn getrouwen aan de abdijschenken".

966 In februari komt hij vanuit Maastricht naar Nijmegen. Hij schenkt aan de abdijs Pantaleon te Keulen de helft van het eiland Urk. Vier februari is een acte gedateerd waarbij hij goederen schenkt in de "nahe-gouw" aan de aartsbisschop van Trier. Zestien februari bevestigt hij de Maria-kapel (paleis-kapel) te Aken in het bezit van zekere goederen. Zes februari schenkt hij aan de St. Gangulfuskerk te Mainz goederen, eveneens in de nahe-gouw.

Dit zijn de documenten voorzover is nagegaan en

voor het eerst in 946 wordt er melding gemaakt van een burchtgraaf, die namens de keizer diens burcht moest beheren en tijdens zijn afwezigheid moest zorgen dat geen vreemden bezit namen van zijn paleis. Deze burchtgraaf kon verder in de aangrenzende stad geen rechten doen gelden en hield zich dan ook afzijdig van de stadsontwikkeling en verwikkelingen. In 963 is er een "Ansfrides comes palatii" die blijkbaar ook op beperkte wijze rechter was; want later wordt in Nijmegen telkens de naam genoemd met er achter vermeld: "burggraaf unde richter". Zeker zal dat in Nijmegen voor het jaar 1230 het geval geweest zijn, want voor die datum had Nijmegen geen stadsrechten.

T I J D S T A B E L

KONING HENDRIK I :

919-936	Koning Hendrik I, genaamd de Vogelaar.
912	geboorte van Otto
920	eerste vermelding van de naam "regnum teutonicum" als typering van de vijfde eeuwse stammen.
925	Lotharingen, het vroegere middenrijk, weer onderworpen.
929	huwelijk met Editha tocht van Hendrik naar Praag, leenhuuld door hertog Wenceslaus. Overwinning op de Slaven
933	overwinning op de Hongaren bij Riade.
936	dood van Hendrik I.

KEIZER OTTO I :

936-973	Keizer Otto I, genaamd De Grote.
936	kroning te Aken
939-941	opstand van de stam-hertogen en zijn broer hertog Hendrik.
948	stichting van de bisdommen in het N.O. Schleswig en Aarhus idem in het O: Oldenburg, Havelberg en Brandenburg.

VERVOLG T I J D S T A B E L (KEIZER OTTO I)

- 950 koning Boreslav van Bohemen onderwerpt zich aan Otto
 952 huwelijk met Adelheid
 953-954 Otto slaat de tweede opstand van de stem-hertogen neer.
 955 overwinning op de Slaven en de slag op het Lech-veld, overwinning op de Hongaren.
 962 kroning van Otto te Rome tot keizer
 968 synode te Ravenna; stichting van de bisdommen Maagdenburg, Merseburg en Meissen.
 972 huwelijk van de troonopvolger Otto II met de Byzantijnse Prinses Theophanu te Rome.
 973 laatste rijksdag te Quedlinburg en stichting van het bisdom Praag
 973 7 Mei Otto I sterft in Memleben.

BEPERKTE LITERATUURLIJST

- Ganshof F.I. Feudalism Londen 1964
 Beumann H. Widukind von Korvey Weimar 1950
 Brooke C.N. Europe in the central middle ages Londen 1964
 Hertmann M.I. Geschichte Italiëns im Mittelalter
 Hauck A. Kirchengeschichte Deutschlands Leipzig 1957
 Schramm P.E. Kaiser Rom und Renovatio Darmstad 1957
 Thompson J.W. Feudal Germany Chicago 1928.

Henk Schoonwater
 Arnhem 1985

.....

V A L K H O F voor altijd !!

Driehonderd jaren nadat de laatste Romeinse soldaten hun vesting aan de Waal hebben verlaten begint in het bijna leeggelopen oude Noviomagus weer wat leven te komen.

Vooral sinds de Franken deze gebieden onder controle hebben, zijn de onzekere tijden voorbij en is het bestaan wat veiliger geworden.

De gebouwen van het oude Romeinse fort op de heuvel bij de rivier, zijn weer in gebruik en ook op het voorterrein is er een en al bedrijvigheid. Aan dit plein staat ook een boerenbedrijf, waarvan de bewoners in dienst zijn van de Frankische koning. Het is nu eenmaal zo, dat, wanneer een vorst met zijn gevolg zijn domein komt bezoeken, er voldoende eten en drinken beschikbaar moet zijn, niet waar?

Als aan het einde van de dag de leden van deze boerenfamilie, moe van het werken, bij elkaar gezeten zijn en de belevenissen van alle dag nog eens worden besproken, komt meestal een nogal jonge vrouw melk halen. Gisela; zij is bij het gezin altijd een welkome gast. Niet iedereen in het plaatsje Miumaga, zoals het nu wordt genoemd, is het daarmee eens. De meeste mensen lopen liever in een grote boog om Gisela heen. Er wordt vaak tegen de kinderen gezegd: "blijf bij dat mens uit de buurt, want zij is een heks". Natuurlijk voelt Gisela de vijandige houding en kan het ook wel begrijpen. Anders zijn, wordt nu eenmaal door de grote massa niet geaccepteerd. Zij blijft dus zoveel mogelijk in het kleine huisje aan de bosrand, waar ze haar oude vader en moeder verzorgt en het landwerk verricht. Tegen de avond neemt ze haar melkkan en gaat naar de boerderij om daar met de mensen wat te praten.

Natuurlijk heeft dat een oorzaak; het is eigenlijk begonnen toen de boer er achter kwam dat Gisela gedachten uitsprak over dingen die pas later uitkwamen :

Zo vertelde zij hem eens, dat de knecht van zijn broer niet meer in de Waal moest gaan vissen, omdat hij daar anders zou verdrinken ! De boer meende onder invloed van de gangbare mening, er maar beter geen aandacht aan te moeten schenken.

Toen dit echter een maand later werkelijk gebeurde, begreep hij dat Gisela geen heks maar een helderziende was..... Nu praat hij veel met haar, ook al omdat hij geen oppervlakkig denker is. Zij kan hem waarschuwen, bijvoorbeeld als het water in de rivier plotseling gaat stijgen en hij bijtijds het vee in veiligheid kan brengen; ook een plotseling invallende strenge winter of een zwaar noodweer na veel warme dagen, kan zij voorspellen.

Maar de meeste bewoners van deze streek vinden haar maar een griezelig mens, waar je maar beter bij weg kunt blijven.

Toch gaat op een goede dag alles veranderen als bekend wordt dat de frankische koning Karel op het vorstendom een nieuwe bewoning wil laten bouwen. Al spoedig worden materialen aangevoerd, terwijl vreemde werklieden komen en met de bouw beginnen. Het leven is nu veel drukker geworden in het stadje; de handel bloeit en er is vaker vraag naar een herberg, want waar gewerkt wordt is ook honger en dorst. Niemaga raakt overvol als de grote koning Karel met zijn gevolg zijn vorstendom bezoekt en komt controleren hoever men met de uitvoering van de opdracht is gevorderd. In een sinds enkele weken afgebouwde zijvleugel neemt hij voorlopig zijn intrek. Op de tweede avond daarna klopt de boer op de deur van het huisje waar Gisela woont om haar te vertellen, dat ze bij de Koning verwacht wordt.

Eerst is zij verbaasd, maar begrijpt dan al spoedig, dat er over haar voorspellingen is gepraat. Men wil van haar weten of er over het nieuwe paleis dat gebouwd wordt, iets te zeggen valt. Gisela is bang; haar eerste gedachte is, "wees voorzichtig". Natuurlijk heeft ze in stille ogenblikken veel gezien ! Ze heeft keizers gezien die met pracht en praal over de oude Romeinse heerbaan naar het voorplein van het paleis reden; bloemen en vlaggen waren er; maar ook rook en vlammen ! Het lijkt haar helemaal niet prettig om met ongunstige berichten bij de vorst aan te komen. Maar de oude moeder stelt haar gerust. Zij heeft in haar leven veel over de frankische vorsten gehoord en meent dat het rechtvaardige heerschappen zijn.

Zo gaat Gisela voor het eerst in haar leven een paleis binnen. Alleen de koning, zijn vrouw en hun zoontje wachten haar op. Bij dit kleine gezelschap voelt zij zich kalmer worden en vertelt rustig over haar droomgezichten.... "Het gebouw dat hier komt zal een veelbewogen leven hebben, er zal veel aan veranderd en verbouwd worden. Een belangrijke keizerin zal hier sterven; daarna komt een tijd dat men dikke muren als een ring om het paleis laat bouwen. Een keizer zal in deze vesting geboren worden. Na honderden jaren, als rond dit vorstendom een grote stad gaat groeien, komt de dag dat men de "burcht" zoals Uw paleis dan genoemd wordt, gaat afbreken; alles zal verdwijnen, alleen een ronde kapel zal eenzaam blijven staan. In die verre tijd zal de naam Karolus nog bij iedereen bekend zijn !" Van de kleine Lodewijk, die naast zijn vader staat, zegt ze: "Uw zoon zal een goede opvolger van U zijn en vroom genoemd worden !"

De koning is dik tevreden; hij ziet het allemaal meer als een amusante avond. Zo snel is de grote Karel niet van zijn stuk te brengen.

Er lopen meer vrouwen rond die menen dat zij een "tweede gezicht" hebben...Maar Gisela doorziet hem; zij voelt dat de vorst alleen harde feiten zal erkennen en ze besluit hem te bewijzen dat ze de waarheid spreekt.

Vanaf die dag gaan de mensen haar anders bekijken, want iemand die bij de koning in het paleis op bezoek gaat, moet wel heel belangrijk zijn! Maar voor Gisela blijft het leven zoals het was; zij verzorgt haar ouders, bewerkt het land en leeft teruggetrokken.

Dan, in het jaar 800 komt in Nijmegen het bericht binnen, dat Karolus, koning der Franken, in Rome tot Keizer is gekroond. Gisela glimlacht... want na haar bezoek aan de vorst, nu drie jaar geleden, heeft zij dit al geweten. Een monnik van de kerk aan het voorplein, heeft dit toen als haar geheim voor haar opgeschreven en zal dit document bij het eerstvolgend bezoek aan de keizer aan hem overhandigen.

Dit geschiedt en natuurlijk wordt Gisela op het paleis ontboden en volgt een nieuw gesprek. Deze keer laat de keizer echter alles door een schrijver vastleggen.

Dan vraagt hij haar of zij soms veiliger wil leven en biedt haar een woning bij het paleis aan. Maar Gisela laat alles liever zoals het is. Ze voelt zich niet zo erg bedreigd, al is ze soms wel eens bang voor de domheid van sommige mensen. Bij het afscheid nemen van de keizerlijke familie strijkt ze de jonge Lodewijk over zijn hoofd en zegt: "jij zult later hier zoveel valken houden, dat voor altijd dit vorstendom " V A L K H O F " genoemd zal worden; " VALKHOF VOOR ALTIJD ":

Hein van Erienen
uit: Twaalf Valkhofverhalen.

-.-.-.-

-.-.-

-.-

-

CONCERTEN IN DE VALKHOFKAPEL

Ook gedurende het zomersseizoen 1985 organiseert de Valkhofvereniging een cyclus van minimaal vier, gratis toepankelijke, concerten van hoge kwaliteit in de voor muziekuitvoeringen zo bijzonder geschikte Sint-Nicolaaskapel op het Valkhof.

Vanzelfsprekend prijken de namen van dit jaar jubilerende componisten als Johann Sebastian Bach (1685-1750) en Georg Friedrich Händel (1685-1759) op het programma.

De serie wordt geopend met een optreden (onder voortschik) door het vocaal dubbelkwartet 'I Pipistrelli' van José Doodkorte op zondag 23 juni. Dit nog jonge, veelbelovende Nijmeegse ensemble brengt met instrumentale begeleiding o.a. de fraaie cantate 'Brieh dem Hungrigen dein Brot', BWV 39 van J.S. Bach ten gehore.

Op zondag 28 juli maakt de klavecijnist Dirk Luymes zijn opwachting.

Drie weken later (18 augustus) zijn gitarist Jan van Schaik en fluitist Pip van Steen in de Valkhofkapel te beluisteren. Men herinnert zich ongetwijfeld nog hun succesvolle optreden in 1983.

Traditiegetrouw sluit het vocaal ensemble 'Groenewoud' (dirigent Hans van Bergen) het seizoen af. In de afgelopen jaren hebben de leden van dit koor medig staaltje van fraaie zangkunst in de kapel laten horen, zodat ons op zondag 8 september weer heel wat te wachten staat.

Alle uitvoeringen beginnen 's middags om 2 uur.

Maarten J.M. Dongelmans

-. - . - . -
- . - . - . -
- . - . - . -
- . - . - . -

DE BUSTOCHT NAAR AKEN :

Dat de naam Aken is afgeleid van het latijnse woord aqua, hetgeen water betekent, weten onze bezoekers aan deze stad nu zeker.

Op 25 april jl, waarop onze tocht naar Aken plaats vond, bleef het water uit de wolken vallen tot ons gezelschap weer op de terugweg was naar Nijmegen.

Toch was het een belevenis in de oude palts kapel te staan bij het graf van de keizer, die vooral de laatste jaren zoveel tongen in beroering bracht.

Bij de rondgang door de schatkamer en de Dom hoorden wij vele malen de opmerking: 'als je dit hier ziet, dan voel je pas wat wij in onze stad Nijmegen verloren hebben'.

Enkele medereizigers gaven zich ook spontaan op als lid van de Valkhofvereniging.

Nu nog de reis naar Keulen :

Voor deze historische reis is een uitgebreid programma in bewerking waarvan wij hadden gehoopt het in zijn geheel reeds te kunnen aanbieden. Er zijn echter nog enkele belangrijke besprekingen nodig met de verantwoordelijke mensen in Keulen. Dat deel van het programma dat vaststaat hebben wij voor U afgedrukt en gaat hierbij. In deze punten zal zo goed als zeker geen verandering komen. Het vertrek vindt plaats op zaterdag 31-08- om half acht 's-morgens vanaf ESTEL/WAALSTATE op de Barbarossastraat te Nijmegen. Buskosten zijn f.25.- voor retour Nijmegen/Keulen. Thuiskomst in Nijmegen omstreeks half negen (20.30 u.)

Wij hopen dat velen zich bijtijds aanmelden en deze historische tocht meemaken !!

Hein van Brienon

VALKHOF-AKTIVITEITENAGENDA 1985

- 11 mei opening Valkhofkapel door H.T.Scheepbouwer,
directeur van VVV-Nijmegen
- 11 mei t/m 24 mei Fr.Decléman: bronzen kunstwerken
- 25 mei t/m 2 jun Marlies Smits: sierraden
Marijke Ruysenaar: glasetsen
Tjikkie Kreuger: keramiek
- 3 jun t/m 9 jun Johan Hendriks: pentekeningen en
aquarellen
- 10 jun t/m 23 jun Dineke Hendriks: teksten, teke-
ningen en plastieken: "DE MENS"
- 25 juni: zie concertagenda
- 24 jun t/m 7 jul Valkhofvereniging: eigen expo-en
informatiedagen (deel I)
- 6 jul t/m 14 jul Karjan Horst-Lem: wandkleden
- 15 jul t/m 26 jul Henk Schoonwater: Ikonen
- 28 juli: zie concertagenda
- 29 jul t/m 12 aug An Verburg: tekoningen
- 18 augustus: zie concertagenda
- 19 aug. t/m 25 aug Marjan Miedema: beeldende kunst
- 26 aug. t/m 8 sep Valkhofvereniging: eigen expo-en
informatiedagen (deel II)
- 8 september: zie concertagenda (slot-concert)
- 31 augustus: 'HISTORISCHE TOCHT NAAR KEULEN'
- Indien géén aanmeldingstrook beschikbaar is,
kan men zich voor deze busreis aanmelden via de
postbus van de Valkhofvereniging: nummer 1390,
6501 BJ Nijmegen, mits de aanmelding 15 augustus
in ons bezit is en betaling van f.25.- hierop volgt.

Tentoonstellingscommissie.

UIT DE LEDENADMINISTRATIE

Tussen begin februari en begin april van dit jaar is het ledental wederom toegenomen. Deze konstante groei is zowel verheugend als noodzakelijk. Verheugend als gevolg van het feit dat steeds meer mensen op deze wijze te kennen geven, dat het Valkhof ook voor hen iets betekent. Noodzakelijk omdat we aan de vooravond staan van nieuwe acties onzerzijds. Een ruime achterban kan de nodige 'body' geven aan de activiteiten.

Het Valkhof is een gemeenschappelijk bezit. De Valkhofvereniging wil, als spreekbuis van de gemeenschap, dat een zo breed mogelijk publiek kan mee beslissen over de Valkhof-activiteiten van ons en van anderen. Hoe groter ons ledental, des te krachtiger en nauwkeuriger de stem van die gemeenschap.

In de bovengenoemde periode mochten wij de volgende nieuwe leden registreren:

Kaulingfreks	Berg en Dal
Hartman	Elst
Leenders	Berg en Dal
Engelen	Beuningen
van Chastelet	Nijmegen
Wijnans v.d.Kallen	Nijmegen
Roeloffs	Kleve (W.Dld.)
Pijnaker	Nijmegen
v.Brienen-Tesser	Nijmegen
Groenen	Nijmegen
de Klerk	Nijmegen

G.Hermans, ledenadministratie

I N H O U D

-----blz.

VOORWOORD: bestuur	1
THEMANUMMER: HENK SCHOONWATER (DEEL 1)	
INLEIDING VAN DE OTTONEN KEIZERS	2
VAN KAREL DE GROTE TOT HENDRIK DE VOGELAAR	3
DE OTTONEN KEIZERS	7
HENDRIK I (BIJGENAAMD DE VOGELAAR)	11
OTTO I EN HET VALKHOF TE NIJMEGEN	36
TIJDSTABEL	37
TIJDSTABEL (vervolg) en BEPERKTE LITERATUURLIJST	38
VALKHOF VOOR ALTIJD: HEIN VAN BRIENEN uit: TWAALF VALKHOFVERHALEN	39
CONCERTEN IN DE VALKHOFKAPEL: MAARTEN DONGELMANS	44
VALKHOF-ACTIVITEITENAGENDA: "THEOPHANU-EXPOSITIECOMMISSIE"	45
UIT DE LEDENADMINISTRATIE: G. HERMANS	47

m è t h e t V A L K H O F

k o m t N I J M E G E N

W E E R

V O L L E D I G O V E R E I N D !!